

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
25/1351 - LIN

Dato
11.03.2025

Dokument 8:93 S (2024-2025) - Representantforslag om en tiltakspakke mot voldtekt

Jeg viser til brev datert 20. februar 2025, der Justiskomiteen ber om uttalelse i forbindelse med representantforslag om tiltakspakke om voldtekt.

Voldtekt er grov integritetskrenkende kriminalitet som kan gi omfattende helseskader og store belastninger for den enkelte. Forebygging og bekjempelse av seksuallovbrudd prioriteres derfor høyt av denne regjeringen. Vi skal legge til rette slik at det skapes en kultur der respekt for andres grenser er en selvfølge, og der vi ikke tolererer noen former for seksuelle overgrep.

Nedsettelsen av voldtektsutvalget var en viktig del av arbeidet for å styrke innsatsen på dette feltet. Utvalgets utredning ble overlevert i mars 2024 og deretter sendt på bred offentlig høring. Forslagene fra utvalget følges nå opp i flere spor av de berørte departementene.

Mange av de utfordringene som forslagstillerne peker på vil bli fulgt opp gjennom tiltak i opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner som ble behandlet i stortinget i mai 2024. Det gjelder blant annet tiltak for å styrke etterforskningen i politiet, kompetansehevende tiltak i tjenestene, forebygging og styrket forskningsinnsats.

Forslaget består av 20 punkter, og i det følgende gir jeg min uttalelse til hvert enkelt av dem.

- 1. Stortinget ber regjeringen igangsette arbeidet med et massivt forebyggingsløft i*

tråd med anbefalingene fra voldtektsutvalget i NOU 2024:4.

Handlingsplanen mot voldtekt som ble avsluttet i 2022 inneholdt flere tiltak som skulle styrke det forebyggende arbeidet. Ungdom var målgruppe for brorparten av disse. Forslagsstillerne mener det er behov for å utvikle nye tiltak for å forebygge voldtekt mer effektivt.

For regjeringen er forebygging hovedprioritet i arbeidet mot voldtekt. Et godt forebyggende arbeid krever tidlig innsats, langsiktighet, samordning og at ulike perspektiv og kunnskapstradisjoner inkluderes. Jeg ser det derfor som mest hensiktsmessig at forebygging av voldtekt inkluderes i det planlagte nasjonale forebyggingsprogrammet mot partnervold og partnerdrap, som er et tiltak i opptrappingsplanen. Programmet skal oppdateres jevnlig og skal bidra til å sikre felles innsats på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Mange overgrep begås av mindreårige. Forebyggende arbeid rettet mot barn og unge er derfor særlig viktig. Gjennom opptrappingsplanen er det derfor lagt opp til en styrking av tilbudet til ungdom med problematisk eller skadelig seksuell atferd. For å forebygge at disse ungdommene fortsetter et uheldig utviklingsmønster skal det tilbys lavterskel helsehjelp og spesifikk behandling.

I tillegg er det fra 2024 lagt til rette for at mindreårige mistenkte i saker om seksuelle overgrep skal avhøres i Statens barnehus. Dette vil sørge for at disse barna kan gis et tilrettelagt tilbud etter en kartlegging i barnehusene.

I regi av helse- og omsorgstjenestene er det også etablert behandlingstilbud rettet mot for voksne med seksuelle interesse for barn, «Det finnes hjelp». Personer som er dømt for seksuallovbrudd og befinner seg under straffegjennomføring og som har en antatt forhøyet tilbakefallsrisiko til nye seksuallovbrudd, får tilbud gjennom BASIS programmet.

2. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med et forslag om å inkorporere Istanbulkonvensjonen i menneskerettsloven.

Ved ratifiseringen av Istanbulkonvensjonen i 2017 ble det foretatt en gjennomgang av norsk rett. Det ble foretatt visse endringer i straffeloven for å sikre at norsk rett samsvarer med konvensjonen. Regjeringens syn er at Istanbulkonvensjonen fullt ut er implementert i norsk rett. Regjeringen planlegger ikke å inkorporere Istanbulkonvensjonen i menneskerettsloven.

For tiden er fem konvensjoner inkorporert i loven, noe som medfører at konvensjonsbestemmelsene ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. menneskerettsloven § 3. Formålet med menneskerettsloven var aldri å inkorporere alle internasjonale menneskerettskonvensjoner.

Istanbulkonvensjonen gir medlemsstatene vid adgang til å bestemme hvordan konvensjonen skal implementeres i norsk rett. Etter regjeringens syn er ikke bestemmelsene i konvensjonene særlig godt egnet til å bli anvendt direkte som norsk

lov. For eksempel pålegger flere av bestemmelsene i konvensjonen partene å sikre at visse handlinger er straffbare. Straffebudene må nødvendigvis utformes nasjonalt. Det må også tas i betraktning at norske myndigheter og domstoler anvender det såkalte presumsjonsprinsippet. Dette innebærer at norsk rett så langt som mulig skal tolkes og anvendes i samsvar med folkeretten, herunder Istanbulkonvensjonen. Konvensjonen vil dermed vil være en sentral rettskilde ved tolkningen av relevante norske lovbestemmelser.

Jeg er noe tvilende til om en inkorporasjon av konvensjonen i nevneverdig grad vil medføre økt bevisstgjøring og tydeliggjøre intensjonen om at volds- og voldtektsufres rettigheter skal gjennomføres i praksis, slik forslagsstillerne synes å mene. I dette tilfellet er de aktuelle rettighetene i konvensjonen ivaretatt i vårt nasjonale regelverk, noe som antas å synliggjøre rettstilstanden bedre enn om konvensjonen skulle gjelde direkte som norsk lov.

3. Stortinget ber regjeringen etablere en støttekoordinatorordning tilknyttet alle overgrepsmottak etter modell fra NOU 2024:4.

NOU 2024:4 anbefaler at det etableres en støttekoordinatorordning tilknyttet alle overgrepsmottak, og at denne tjenesten gjøres tilgjengelig for alle utsatte. Utvalget foreslår at koordinatoren blant annet skal bistå utsatte i å finne frem til tjenestene de har rett til og behov for. Ifølge utvalget er det behov for å styrke, standardisere og formalisere overgrepsmottakenes arbeid med å bistå voldtektsutsatte med å navigere videre i tjenestelandskapet.

Helsedirektoratet har utarbeidet en nasjonal faglig retningslinje for kvalitet og kompetanse i overgrepsmottak. Ifølge retningslinjen har overgrepsmottaket ansvar for at den overgrepsutsatte får tilbud om psykososial oppfølging. Oppfølgingen skal tilrettelegges individuelt og den overgrepsutsattes ønske om hvor oppfølgingen blir gjennomført skal vektlegges. Det framgår videre av retningslinjene at tilrettelegging for psykososial oppfølging utenfor overgrepsmottaket forutsetter rutiner for samarbeid med relevante helse- og omsorgstjenester, som fastlege, skolehelsetjeneste, psykolog, kommunale psykososiale kriseteam, distriktpsikiatrisk senter (DPS) og barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP). Overgrepsmottakenes tilbud om psykososial ivaretagelse og oppfølging er del av et helhetlig tilbud til den overgrepsutsatte, som også inkluderer medisinsk undersøkelse, behandling og oppfølging og et rettsmedisinsk tilbud. Overgrepsmottaket skal også samarbeide med andre hjelpetiltak som krisesenter og familievernkontor. Det er likevel variasjon i hvordan overgrepsmottak følger opp voldtektsutsatte, og det er behov for å følge opp at disse retningslinjene gjennomføres. En relevant klinisk intervensjonsstudie er *Tidlig psykologisk behandling etter voldtekt* (EIR-studien) ved St. Olavs hospital HF. Gjennom dette NFR-forskningsprosjektet skal det undersøkes om tidlig psykologisk behandling kan forebygge psykiske og/eller fysiske ettervirkninger etter voldtekt. Jeg vil også vise til TRUST-studien (Tillit og helse hos overgrepsutsatte) som gjennomføres i regi av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress og undersøker hvilken hjelp og støtte som gis i tiden etter et overgrep og hvordan utsatte opplever den hjelpen de får.

Forslaget om å etablere en støttekoordinatorordning tilknyttet alle overgrepsmottak må utredes nærmere før det tas stilling til hvordan en slik ordning eventuelt skal gjennomføres.

4. *Stortinget ber regjeringen igangsette arbeidet med å få på plass et eget statlig organ med et tydelig tverrsektorielt ansvar for å sikre samordning, langsiktighet og helhetsforståelse i arbeidet mot vold og overgrep.*

For å bidra til at arbeidet mot vold og overgrep er godt koordinert og med tydelig ansvars plassering i berørte departementer, er det etablert en tverrdepartemental koordineringsgruppe under ledelse av Justis- og beredskapsdepartementet. Gruppen består av ni departementer og legger til rette for at innsatsen på området er helhetlig og samordnet. I tillegg har gruppen ansvar for koordinering og gjennomføring av Norges forpliktelser i henhold til Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen).

I tråd med anbefalingen i voldtektsutvalgets utredning er arbeidet mot voldtekt nå inntatt som en integrert del av mandatet til den tverrdepartementale koordineringsgruppen. Det innebærer at ansvaret for den videre oppfølgingen av arbeidet mot voldtekt nå blir ivaretatt innenfor den strukturen som allerede er etablert.

Etter min vurdering vil integrering av voldtekt i det allerede eksisterende samarbeidet bidra til bedre samordning og helhetsforståelse. Den tverrdepartementale gruppen er nå supplert med en gruppe på direktoratsnivå, som sikrer koordinering og samordning også på dette nivået. Et viktig arbeid fremover blir å legge til rette for samordnet innsats på lokalt nivå, der blant annet utarbeidelse av kommunale handlingsplaner er et effektivt virkemiddel.

Etablering av en ny struktur i form av et nytt statlig organ, vil slik jeg ser det kunne føre til ytterligere fragmentering av feltet og vil dessuten bli svært ressurskrevende. Jeg ser imidlertid at et nytt organ ville kunne tilføre arbeidet fornyet kraft, men jeg mener allikevel at en styrking av kvaliteten innenfor den etablerte strukturen vil være en mer farbar vei på nåværende tidspunkt.

5. *Stortinget ber regjeringen sikre at alle politidistriktene har egne seksjoner for etterforskning og påtale av voldtektssaker.*

Voldtekt er blant de høyest prioriterte kriminalitetsområdene og det er mål for regjeringen å styrke innsatsen i alle ledd av straffesakskjeden. Et helt grunnleggende element for å sikre kompetente etterforskningsmiljøer, er at politidistriktene er tilstrekkelig godt bemannet, også med spesialister der det er nødvendig. Egne fagmiljøer med særlig kunnskap om både fenomenforståelse og etterforskningsmetoder i voldtektssaker er viktig for å sikre høy kvalitet.

Erfaringene i politidistrikt der slike enheter er etablert er gode og fremheves av flere av de instanser som uttalte seg i forbindelse med voldtektsutvalgets utredning. Jeg vil derfor legge til rette for at politidistriktene har tilstrekkelig spesialiserte miljøer for

etterforskning av voldtektssaker, men ønsker å framheve politimesternes frihet til å organisere sine politidistrikter.

I tillegg til dedikerte fagmiljøer i politiet er fagledelsen fra Den høyere påtalemyndighet, gjennom kompetanseheving, normering og kontroll, viktig for å legge til rette for tilstrekkelig kvalitet og rettsikkerhet i behandlingen av straffesakene.

Arbeiderparti-regjeringen ønsker å videreføre satsningen på et etterforsklingsløft og styrke påtalemyndigheten. I budsjettene for både 2024 og 2025 har vi derfor gjennomført en betydelig satsing på styrket fagledelse i Den høyere påtalemyndighet og økt etterforsklingskapasitet og kompetanse i politiet.

I 2024 ble politibudsjettet økt med 80 millioner til et etterforsklingsløft og styrket påtalemyndighet. En sentral del av dette var styrking av Den høyere påtalemyndigheten med 43 millioner kroner.

Den generelle styrkingen av etterforsklingsfeltet må ses i sammenheng med andre tiltak som innebærer styrking av etterforskning på særskilte områder. Det omfatter blant annet opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner og stortingsmeldingen om økonomisk kriminalitet. Tiltak i disse planene er også fulgt opp med budsjettmessige satsinger.

6. Stortinget ber regjeringen etablere en permanent voldtektsseksjon ved Kripos.

Nedleggelsen av voldtektsgruppen på Kripos var et resultat av flere forhold. Til grunn for beslutningen lå blant annet politidistriktenes styrkede fagmiljøer etter Politireformen, hvor målet var mer robuste fellesenheter. Voldtektgruppen ved Kripos opplevde også en betydelig nedgang i antallet bistandsanmodninger og henvendelser fra de nye og større politidistriktene.

Jeg vil derfor ikke ta initiativ til å opprette en permanent voldtektsseksjon ved Kripos på nåværende tidspunkt.

Kripos vil fortsatt være en viktig bidragsyter på fagområdet gjennom det betydelige arbeidet som nedlegges i fagutvikling i politi og påtalemyndighet og gjennom bistand i enkeltsaker.

7. Stortinget ber regjeringen igangsette et løft for å ivareta fornærmede i voldtektssaker basert på kunnskap om fornærmedes opplevelser og behov. Som en del av dette arbeidet skal man igangsette arbeidet med egne vente- og avhørsrom for fornærmede i voldtektssaker, sikre rutiner for å holde fornærmede bedre orientert under etterforskningen og utforme retningslinjer for ivaretagelse av fornærmede.

Det er viktig at utsatte for alvorlig integritetskrenkende kriminalitet har tillit til rettssystemet. Alle anmeldelser skal følges opp og den som er utsatt for voldtekt og anmelder forholdet skal bli møtt med respekt, forståelse og empati av politiet.

For å ivareta personer utsatte for kriminalitet på en mer helhetlig måte er det etablert egne støttesentre for kriminalitetsutsatte i hvert politidistrikt. Støttesentrene legger til rette for at møtet med politiet og rettsapparatet blir en så trygg opplevelse som mulig i en vanskelig situasjon for den utsatte. Her sørges det også for en sømløs kobling opp mot de øvrige tjenestene som kan bistå utsatte. Støttesenteret er en tillitsbygger og sikrer sammen med bistandsadvokatene at den utsatte får god informasjon og bistand gjennom hele prosessen.

Støttesentrene er nå under evaluering og anbefalingene derfra skal danne grunnlaget for ytterligere å videreutvikle virksomheten. Forslaget om å etablere egne vente- og avhørsrom hos politiet er foreløpig ikke vurdert og jeg vil avvente en videre utredning av dette forslaget inntil videre.

8. *Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak for å sikre at alle fornærmede i voldtektssaker blir informert om retten til å benytte seg av bistandsadvokat, og for å tilrettelegge for at bistandsadvokaten kan være til stede under avhør av fornærmede.*

Fornærmede i voldtektssaker har rett til å benytte seg av en bistandsadvokat, som kan være til stede under avhør av fornærmede. Lovverket er altså ikke til hinder for at bistandsadvokaten er til stede under avhør. Dette er snarere et spørsmål om gode rutiner og implementering i politiet.

Påtalemyndigheten har et selvstendig ansvar for å ivareta fornærmede på en god måte, herunder skal fornærmede gis informasjon om sine rettigheter, saken fremdrift og utvikling. Disse kravene fremkommer allerede av lov og forskrift, og viktigheten av at fornærmedes rettigheter respekteres og sikres, er også slått fast i flere direktiver fra Riksadvokaten, jf. blant annet rundskriv nr. 3/2018 (kvalitetsrundskrivet).

9. *Stortinget ber regjeringen utforme en tverrdepartemental stortingsmelding om voldtekt. Meldingen skal legge føringer for det videre arbeidet mot voldtekt og sikre at arbeidet får en bred politisk forankring.*

Regjeringen gjennomfører nå en rekke tiltak for å styrke arbeidet mot voldtekt blant annet gjennom endringer i lov og gjennom tiltak i opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner. Jeg ser imidlertid ikke bort fra at det på et senere tidspunkt kan være behov for en mer samlet gjennomgang i form av en stortingsmelding eller handlingsplan.

10. *Stortinget ber regjeringen etablere et styrket utdanningstilbud til helse- og omsorgspersonell som omfatter forskningsbasert kunnskap om risiko, forekomst og konsekvenser av seksuell vold blant ulike utsatte grupper.*

Utdanningstilbudet til helse- og omsorgspersonell om vold og overgrep er blant annet omfattet av nasjonal retningslinje for barnevernspedagog-, sykepleier og sosionomutdanningen. Temaet er også nevnt i forskrift om felles rammeplan for helse-

og sosialfagutdanninger for å sikre at temaet blir tilstrekkelig behandlet i alle relevante utdanninger.

Retningslinjene er utviklet gjennom styringssystemet RETHOS der formålet er å sikre at retningslinjene utvikles i tråd med tjenestenes kompetansebehov og pasientenes og brukernes behov. Representanter for tjenestene deltar i utviklingen av retningslinjene. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse er sekretariat for RETHOS. Ut over dette detaljstyres ikke innholdet og utdanningstilbudene i høyere utdanning.

Universitetene og høyskolene kan også velge å opprette videreutdanningstilbud som ikke styres av de nasjonale retningslinjene, i tråd med samfunnsbehovene.

11. Stortinget ber regjeringen utarbeide en langsiktig plan for et kompetanseløft om seksuell vold i det offentlige tjenesteapparatet, som omfatter kunnskap om utsatthet og utsatte gruppers rettigheter og behov, i tråd med forslagene i NOU 2024:4.

Det er viktig at ansatte i sektorer og tjenester som møter berørte av vold og overgrep har tilstrekkelig kompetanse til å forebygge, avdekke og avverge, samt til å følge opp berørte og utøvere som har behov for hjelp. Det trengs både fenomenforståelse, handlingskompetanse og samhandlingskompetanse. Dette må sikres både gjennom grunnutdanningene og gjennom etter- og videreutdanningstilbud.

Kunnskap om vold og overgrep inngår i alle de 21 grunnutdanningene i helse- og sosialfag. I forskrift om felles rammeplan for de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene stilles det krav om at kandidaten skal ha kunnskap om sosiale og helsemessige problemer inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer, samt kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Videre skal kandidaten kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling, eller henvise videre ved behov. Flere av utdanningene har spesifikke læringsutbyttebeskrivelser om vold og overgrep.

De fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) og Nasjonalt kompetansesenter for legevaktsmedisin (NKLM) er viktige aktører i arbeidet med å heve kompetansen i tjenestene om seksuell vold. RVTS-ene gir kompetansestøtte til tjenestene i kommunene, spesialisthelsetjenesten, det statlige barnevernet m.fl. i form av undervisning, kursvirksomhet, veiledning, nettverksarbeid og nettressurser. NKLM driver med kompetanseoppbygging, fagutvikling og forskning innen fagfeltet overgrepsmottak. Det tilbys blant annet grunnkurs for helsepersonell i overgrepsmottak som omhandler seksuelle overgrep og den medisinske og psykososiale ivaretagelsen og oppfølgingen av overgrepsutsatte. De tilbyr også et nettkurs i volds- og overgrepshåndtering for ansatte i legevakt. Også Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) bidrar med forskning, kunnskapsformidling og kompetanseheving om seksuelle overgrep, deriblant implementering av kunnskapsbaserte behandlingsmetoder mot psykiske helseplager etter voldtekt.

I Meld. St. 9 (2023-2024) Nasjonal helse- og samhandlingsplan, pekes det videre på at innsatsområdet rekruttering, kvalifisering og kompetanseutvikling er ett av tre

overordnede innsatsområder for å sikre gode og likeverdige helse- og omsorgstjenester til befolkningen. Kompetanseutvikling skal også bidra til kvalitet og pasientsikkerhet i tjenesteytingen. Det gir effekter i form av muligheter for bedre organisering og samarbeid i tjenestene, hensiktsmessig oppgavedeling, innovasjon og faglig utvikling. Arbeidsgivere skal ha en strategisk tilnærming til livslang læring og kompetanseutvikling i helse- og omsorgstjenestene. Fagfolk må ha mulighet for å oppdatere sin kompetanse om fagutvikling. Det innebærer at arbeidsgiver må jobbe systematisk med kompetanseutvikling og livslang læring for sine ansatte. Lederne er de nærmeste til å kartlegge kompetansebehov på gruppe- og individnivå. Derfor må ledere ha god kompetanse i å planlegge og organisere arbeidsprosessene som skal ivaretas.

De regionale helseforetakene har blant annet ansvar for å legge til rette for at helseforetak etablerer gode systemer for kompetanseutvikling og kompetanseplanlegging. Dette innebærer at det er behov for kartlegginger, og disse bør også kunne brukes på tvers av de regionale helseforetakene og gi et sammenliknbart kunnskapsgrunnlag. Det er dessuten etablert en regional koordinatorrolle hos statsforvalterne for å gi støtte og veiledning til kommuner i deres arbeid med strategisk kompetanseutvikling.

12. Stortinget ber regjeringen etablere krav til maksimal saksbehandlingstid i saker om voldtekt. Disse fristene skal utarbeides i samarbeid mellom Riksadvokaten og Politidirektoratet.

Det er viktig å tilstrebe kort saksbehandlingstid i voldtektssakene. Kravet til saksbehandlingstid må imidlertid være realistisk og med en faktisk mulighet til å kunne bli overholdt.

Det er riktig som forslagsstillerne påpeker at Riksadvokaten ikke lenger stiller krav om saksbehandlingsfrist i disse sakene. Riksadvokaten begrunner dette blant annet i faren for målforskyvning der all innsats settes inn mot de målbare parameterne og der andre viktige kvalitetsmarkører fortrenges. Videre påpekes det at det er stor variasjon i voldtektssakene noe som gjøre det vanskelig å fastsette en saksbehandlingsfrist som passer alle saker.

Jeg har imidlertid fått opplyst at det vil bli foretatt en fornyet vurdering av behovet for saksbehandlingsfrist når Riksadvokatens kvalitetsundersøkelse av voldtektssaker fra 2024 blir slutført.

Den høyere påtalemyndighet har gjennomført kvalitetsundersøkelser av voldtektssaker to ganger tidligere, henholdsvis i 2016 og 2020. Dette er omfattende evalueringer av kvaliteten på etterforskning og påtalebehandling i politiet. Undersøkelsene har som mål å identifisere systematiske feil eller mangler i etterforskningen og påtalebehandlingen og er et viktig verktøy i fagledelsen.

13. Stortinget ber regjeringen etablere et eget forskningsprogram for kjønnsbasert vold, herunder voldtekt.

Et sentralt element i en helhetlig og samordnet politikk mot vold og overgrep er innsamling av relevant statistikk og støtte til forskning. Et godt kunnskapsgrunnlag er avgjørende for å sikre effektiv forebygging, bekjempelse og avdekking og for å kunne gi et godt tilbud og tilpasset behandling til utsatte og utøvere.

Justis- og beredskapsdepartementet har i perioden 2014-2024 finansiert et tiårig forskningsprogram om vold og overgrep. Det har vært bevilget 10 millioner kroner årlig i perioden. Programmet har vært gjennomført av Nasjonalt kunnskapssenter og vold og traumatisk stress (NKVTS) og Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet, og det er produsert en rekke rapporter, artikler og bøker som belyser og analyserer ulike sider av vold og overgrep. I tillegg er det gjennomført flere konferanser og seminarer der formidling av resultater har stått sentralt. Omfangsundersøkelsene fra NOVA og NKVTS har gitt verdifull kunnskap om utvikling av vold og overgrep og peker på områder/grupper der behovet for styrket innsats er stort.

Seksuell vold er tematisert i flere av prosjektene, senest av NKVTS i rapporten «Nesten innafor», om seksuell vold og krenkelser i unges nære relasjoner fra 2024 og TRUST studien, nærmere beskrevet foran under forslag en.

Fra 2025 er forskningsmidlene på dette området i sin helhet kanalisert til Forskningsrådet. Tematisk skal forskningen fremover i hovedsak rettes mot politiets rolle med forebygging og bekjempelse av vold og overgrep og rettsapparatets håndtering av sakene samt studier av sammenhengene mellom vold og overgrep i oppveksten og senere kriminalitet.

Hvorvidt det er behov for å styrke forskningsinnsatsen ytterligere utover det som allerede er kanalisert til Forskningsrådet, vil jeg eventuelt komme tilbake til på et senere tidspunkt.

14. Stortinget ber regjeringen gjennomføre en større undersøkelse i samarbeid med forskere av hvordan voldtektssaker behandles i rettsapparatet.

Her vil jeg vise til svaret under forslag 13, men vil også legge til at Riksadvokaten som et ledd i fagledelsen nå har til slutføring en kvalitetsundersøkelse av voldtektssakene gjennomført i 2024. Til denne undersøkelsen ble det for første gang innhentet bistand fra forskningsmiljøer for å få innspill til gjennomføringen. I tillegg til kvalitet på etterforskningen har undersøkelsen belyst kompetanse og erfaring hos personellet samt sett på om sakene i praksis gis prioritet i tråd med riksadvokatens direktiver.

Kvalitetsundersøkelsen forventes å gi et godt grunnlag for å vurdere hvilke konkrete tiltak det bør rettes oppmerksomhet mot fremover i arbeidet med å heve kvaliteten på etterforskningen.

15. Stortinget ber regjeringen etablere frister for påbegynnelse av hoved- og ankeforhandling i saker som gjelder voldtekt av barn og voksne.

Etter straffeprosessloven § 275 annet ledd skal hovedforhandling avholdes så snart som mulig. Dersom den siktede var under 18 år da lovbruddet ble begått, eller er

varetektsfengslet når saken berammes, skal hoved- og ankeforhandling som hovedregel være påbegynt innen seks uker etter at saken kom inn til tingretten, og innen åtte uker etter at anke til lagmannsretten er henvist til ankeforhandling. De gjeldende fristreglene er med andre ord knyttet til en relativt begrenset gruppe saker, hvor det gjør seg gjeldende spesielle hensyn.

Jeg er skeptisk til å innføre lovbestemte frister for påbegynnelse av hoved- og ankeforhandling i saker som gjelder voldtekt av barn og voksne. Det bryter med lovens systematikk å oppstille generelle frister knyttet til overtredelse av visse straffebud. Jeg frykter også at forslaget kan åpne døren for fremtidige utvidelser, for eksempel knyttet til andre straffebud.

Som fremhevet av Straffeprosessutvalget i 2016 kan denne type lovbestemte fristregler ha utilsiktede og uheldige konsekvenser, jf. NOU 2016: 24 punkt 18.1.10 s. 418. At fristbelagte saker prioriteres på bekostning av andre saker, kan føre til uønskede forskyvninger, og til at andre saker får en uforholdsmessig lang saksbehandlingstid. Det er heller ikke gitt at den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden totalt sett vil bli kortere. Straffeprosessutvalget anbefalte å videreføre gjeldende fristregler, men foreslo en justering ved at fristen skulle gjelde når siktede var under 20 år når saken kommer inn til retten.

Ingen av høringsinstansene tok til orde for en ytterligere utvidelse av fristreglene. Riksadvokaten ga på generelt grunnlag uttrykk for at man bør være varsom med å lovfeste tidsbestemte generelle frister for ulike beslutninger, og viste til at hvilken tid enkeltsakene kan og bør ta, vil variere, også innenfor den enkelte sakskategori. Det ble også vist til at fastsetting av generelle frister for visse sakstyper i praksis også vil medføre at andre saker, som kan være vel så viktige, får lengre saksbehandlingstid.

I rapporten Ressurs- og tidsbruk i omfattende straffesaker fra 2011 fremhevet en arbeidsgruppe nedsatt av Domstoladministrasjonen at styrking av samhandlingen mellom domstolene og påtalemyndigheten, forsvareren og bistandsadvokaten i utgangspunktet er et mer hensiktsmessig tiltak for rask berømmelse og avvikling tilpasset behovet i den enkelte sak enn ytterligere lovbestemte frister. Jeg er langt på vei enig i dette. At det for å spare tid senere kan være behov for en grundig saksforberedelse etter at saken kommer inn til domstolen, er et ytterligere moment.

Ved lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring) ble det gitt regler som understreker at en aktiv og tydelig ledelse fra rettens side under saksforberedelsen er særlig viktig i større straffesaker, slik at bevisføringen under hovedforhandlingen kan konsentreres om det som er sentralt i saken. Kortere og mer effektive hovedforhandlinger kan redusere belastningene for fornærmede og vitner. Det er med andre ord en viss risiko for at rigide fristregler kan medføre en mindre effektiv prosess i disse sakene.

16. Stortinget ber regjeringen etablere et akutt tilbud for overgreps- og mishandlingssaker ved alle barne- og ungdomsklinikkene, herunder et døgnåpent tilbud innen klinisk rettsmedisin.

Barn som utsettes for seksuelle overgrep skal få hjelp av kompetent personell så raskt som mulig. Barn under 14 år som er utsatt for seksuelle overgrep skal få hjelp og behandling i spesialisthelsetjenesten, fortrinnsvis ved barne- og ungdomsklinikkene. Det er 21 slike klinikker i Norge. I organiseringen av tilbudet skal helseforetakene sikre et helhetlig forløp, slik at barna blir ivaretatt på best mulig måte.

Barne- og ungdomsklinikkene er bemannet 24 timer i døgnet, med leger og sykepleiere som er spesialister i å behandle barn. Det er ikke nok spesialister til at alle barneavdelinger hele døgnet skal ha fagpersoner med særskilt kompetanse innen alle fagfelt. Det skal imidlertid være gode faglige rutiner, retningslinjer, skriftlige prosedyrer og mulighet til å kontakte andre avdelinger eller sykehus med spesialisert kompetanse, slik at barna får god helsehjelp og psykososial støtte.

Helsedirektoratet ga i 2021 ut en ny nasjonal faglig retningslinje for kvalitet og kompetanse i overgrepsmottak for voksne. Retningslinjen gir anbefalinger om ansvarsforhold, organisering, samhandling og kompetanse for overgrepsmottak. Tilsvarende finnes ikke for barn og unge under 16 år som er utsatt for seksuelle overgrep. Som en del av Opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner, har Helsedirektoratet fått i oppdrag å utarbeide en nasjonal retningslinje eller veileder for medisinsk og psykososial ivaretagelse av barn og unge som er utsatt for seksuelt overgrep. En faglig retningslinje vil kunne gi anbefalinger om ansvarsforhold, organisering, samhandling og kompetanse, og på den måten sikre et bedre døgnbemannet tilbud for barn under 14 år uavhengig av hvor de bor i landet.

Regjeringen er opptatt av at det skal være god samhandling mellom justissektoren og helsesektoren om rettsmedisinske undersøkelser. For å sikre god ivaretagelse av både barn, ungdom og voksne som har vært utsatt for overgrep, riktig ressursbruk og av hensyn til rettssikkerheten, er det behov for riktig kompetanse og gjensidig forståelse mellom de to sektorene. Helse- og omsorgsdepartementet ga i mars 2024 derfor Helsedirektoratet i oppdrag å iverksette et arbeid med å standardisere innholdet i rettsmedisinsk kompetanse og i samråd med de regionale helseforetakene arbeide for å etablere opplæringstilbud i rettsmedisinsk arbeid i regi av helseregionene for å sikre at hensynet til rettssikkerhet ivaretas.

Oppdraget omfatter både rettsmedisinske obduksjoner og klinisk rettsmedisin for relevante legespesialister og helsepersonellgrupper i spesialisthelsetjenesten. Helsedirektoratet samarbeider med Riksadvokaten, Politidirektoratet (POD) og Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) om hva som bør vektlegges i en opplæring av helsepersonell i rettsmedisinske saker. Helsedirektoratet samarbeider med Riksadvokaten, POD og DRK om å vurdere hvordan påtalemyndigheten og politiet kan bidra inn i opplæringen av helsepersonell for å sikre høy kvalitet i de rettsmedisinske undersøkelsene.

17. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til endringer av voldserstatningsloven i tråd med forslagene til endringer i NOU 2024:4.

I tråd med Stortingets anmodningsvedtak nr. 723 den 6. juni 2024, har departementet igangsatt arbeidet med å evaluere ny voldserstatningslov. Prosjektet ble lagt ut på anbud

i fjor høst og departementet har nylig signert kontrakt med vinner av anbudsrunden, Advokatfirmaet Lund og Co. Evalueringsarbeidet er nå påbegynt og en endelig rapport skal leveres innen 1. juni 2026. Av oppdragets mandat fremgår det at evaluator skal se nærmere på innvendingene som har blitt fremmet mot ny lov, blant annet fra Voldtektsutvalget i NOU 2024:4. I evalueringen er det lagt opp til at enkelte temaer skal behandles i et hurtigspor, slik at departementet vil motta en delrapport dersom evaluator finner grunn til å foreslå endringer. Disse temaene sammenfaller i stor grad med innvendingene fra Voldtektsutvalget og omfatter bl.a. skadevolders partsstatus og innsynsrett, skadelidtes rett til advokatbistand og lovens frister for å fremme krav og søknader.

18. Stortinget ber regjeringen styrke exit-tiltak for mennesker i prostitusjon.

I likhet med forslagsstillerne ser jeg at mennesker i prostitusjon er i en svært sårbar posisjon, ikke minst når det gjelder voldsutsatthet. Hjelpetiltakene på feltet melder at det er utbredt forekomst av vold og brutal adferd fra kundegruppen, som trosser forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester. Utenlandske statsborgere i prostitusjon kan i tillegg være ofre for menneskehandel, og utsatt for vold og trusler fra bakpersoner.

Tiltak for å styrke bistand og beskyttelse til personer som ønsker å komme seg ut av prostitusjon eller som er utsatt for menneskehandel til seksuelle formål er sentralt for å forebygge og gi vern mot utnyttelse og vold, og gi mulighet til fysisk, psykisk og sosial restitusjon.

Ett av de offentlige tiltakene på feltet er en statlig tilskuddsordning som skal motvirke at barn og voksne utsettes for menneskehandel, hjelpe mennesker ut av prostitusjon og redusere etterspørselen etter prostitusjon. Tiltakene inkluderer tilbud om rådgivning og aktiviteter, oppsøkende virksomhet og målrettede undervisnings-, informasjons- eller veiledningstiltak. Ikke minst gis det støtte til spesialiserte bo- og oppfølgingstilbud for ofre for menneskehandel.

Regjeringen utvikler nå en strategi mot menneskehandel under ledelse av Justis- og beredskapsdepartementet. Strategien retter seg mot alle former for utnyttelse. Jeg ser nytten av en mer helhetlig tilnærming for å bistå og beskytte personer som kan være utsatt for menneskehandel til seksuell utnyttelse. De er regelmessig utsatt for større traumer enn personer utnyttet innen ulike arbeidsforhold. Det er også viktig å fortsette å evaluere og forbedre eksisterende tiltak. Jeg mener det er grunn til å komme tilbake til spørsmålet om det forslagsstillerne kaller styrkede exit-tiltak for mennesker i prostitusjon, etter at regjeringen har ferdigbehandlet strategien.

19. Stortinget ber regjeringen evaluere og forbedre refleksjonsperioden for ofre for menneskehandel og iverksette tiltak for å sikre ofre for menneskehandel et bedre bo- og helsetilbud.

Menneskehandel er alvorlig kriminalitet og et angrep på grunnleggende menneskerettigheter. Utnyttelse i menneskehandel rammer ofrene svært hardt, og menneskehandel som retter seg mot barn er særlig alvorlig.

Utenlandske statsborgere som identifiseres som mulige ofre for menneskehandel, og som ønsker å ta imot bistand, kan innvilges en refleksjonsperiode. Norge har i utgangspunktet en meget raus ordning, der mulige ofre kan være inntil 6 måneder i landet, og motta tilbud om bistand. Refleksjonsperioden må også gis et hensiktsmessig innhold for den enkelte. Vi ser at mange ofre har omfattende behov, både grunnet utnyttningen de har vært igjennom, og grunnet personlige forhold. Menneskehandlere rekrutterer og utnytter i stor utstrekning sårbare personer, som kan ha hatt vanskelige liv og psykiske utfordringer også i forkant av utnyttelsen. Tilpasset oppfølging for den enkelte er derfor krevende å sikre. Det er likevel grunn til å minne om at de statlig finansierte botilbudene sikrer trygge og omsorgsfulle rammer for en stor andel av de utenlandske kvinnene utnyttet i prostitusjon som ønsker å ta imot bistand.

Av tiltaksområder i den nye strategien mot menneskehandel som nå utvikles er bistands- og beskyttelsestiltak særlig aktuelle, herunder å gjennomgå og avklare tilgang til rettigheter for ofre. En rekke innspill til strategien peker på behovet for større helhet i tiltakskjeden og mer forutsigbar bistand til ofre utnyttet i menneskehandel. Europarådet har gitt Norge anbefalinger i samme retning. Jeg mener det er grunn til å komme tilbake til spørsmålet om tiltak for å evaluere og forbedre innholdet i refleksjonsperioden for ofre for menneskehandel og å sikre ofre for menneskehandel et bedre bo- og helsetilbud, etter at regjeringen har ferdigbehandlet strategien.

20. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til endringer i straffelovens bestemmelse om voldtekt som bygger på en «ja betyr ja»-modell for samtykke

Straffelovrådet foretok i NOU 2022: 21 en samlet gjennomgang av straffelovens bestemmelser om seksuelle krenkelser, herunder straffebudet om voldtekt. Utredningen ble lagt frem 19. desember 2022. Utredningen har vært på høring, og departementet har mottatt over 500 høringssvar.

Som forslagsstillerne påpeker, har Straffelovrådet foreslått et nytt straffalternativ i voldtektsbestemmelsen, i form av en ny bokstav, rettet mot den som har seksuell omgang med noen som ikke vil det, og som gir uttrykk for dette i ord eller handling. Forslaget bygger på «nei betyr nei»-modellen. Rådet har også drøftet hvordan et nytt straffalternativ kan utformes dersom lovgiver ønsker at det alltid skal være straffbart å ha seksuell omgang med en person som ikke på noen måte gir uttrykk for om vedkommende vil eller ikke vil delta. En slik bestemmelse vil bygge på «bare ja betyr ja»-modellen. Utredningen gir derfor et godt grunnlag for videre oppfølging.

De aller fleste høringsinstansene anbefaler en utvidelse av voldtektsbestemmelsen, men meningene er delte om hvilken rekke og utforming bestemmelsen bør få. En del høringsinstanser mener et nytt straffalternativ i voldtektsbestemmelsen bør ta utgangspunkt i en «bare betyr ja»-modell.

I Arbeiderparti-regjeringens politiske prioriteringer er det fremhevet at det vil bli lagt frem et forslag til samtykkelov. Jeg tar sikte på å legge frem en lovproposisjon som kan behandles av Stortinget i inneværende stortingsperiode. Seksuell omgang skal alltid skal være basert på frivillighet. Ingen er seksuelt tilgjengelige før de gir uttrykk for at

seksuell samhandling er ønsket. Jeg er opptatt av at dette formidles på en klar og tydelig måte i loven. Hvordan dette skal gjøres mer konkret, er regjeringen i ferd med å ta stilling til på bakgrunn av Straffelovrådets utredning og høringsuttalelsene.

Selv om flere internasjonale overvåkningskomiteer har kritisert utformingen av voldtektsbestemmelsen i § 291, stiller verken EMK, Istanbulkonvensjonen eller andre konvensjoner som Norge har sluttet seg til, krav om at statene har en egen bestemmelse om voldtekt («rape»). Det sentrale er at seksuelle handlinger og seksuell omgang uten samtykke er gjort straffbart gjennom effektive straffebestemmelser, ikke hvordan slike handlinger er karakterisert i loven.

Jeg er glad for at forslagsstillerne viser interesse for det pågående arbeidet i departementet. Regjeringen vil legge fram et helhetlig lovforslag om dette før påske. Justiskomiteen vil da ha et grundig og gjennomarbeidet grunnlag for den videre behandlingen av de aktuelle forslagene.»

Med hilsen

Astri Aas-Hansen

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur